

TÉRSZERKEZET, TÉRSZERKEZETI MEZŐK KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBAN

Egri Zoltán PhD¹ - Tánczos Tamás PhD²

¹ egyetemi adjunktus, SZIE GAEK TC

² főiskola docens, tanszékvezető, EKF GTK

A MAGYAR REGIONÁLIS TUDOMÁNYI TÁRSASÁG
XIII. VÁNDORGYŰLÉSE

Kelet-Közép-Európa területi folyamatai, 1990–2015
Eger, 2015. november 19–20.

TÉRSZERKEZET

- „...Térszerkezetnek tehát az országok, országcsoportok területi beosztásától független, döntően gazdasági, társadalmi, településhálózati tényezők, vagy azok valamilyen kombinációja alapján lehatárolható, különböző fejlődési pályán lévő, egymástól is elkülöníthető területi egységek meghatározása értendő.” (Rechnitzer-Smahó, 2011)
- Térszerkezeti elemzések:
 - Rechnitzer-Smahó (2011):
 - Fejlettségi mutatók alkalmazása (GDP/fő, gazdasági potenciál, stb.), majd később finomítás;
 - A területi egységek gazdasági, társadalmi, településhálózati mutatók összesítése, összetett értékelése;
 - Szabó (2012):
 - A tér alkotóelemeinek vizsgálata (csomópontok, hálózatok, alakzatok);
 - Területi egyenlőtlenségek vizsgálata;
 - Ezek kombinációja.

KELET-KÖZÉP-EURÓPAI TÉRSZERKEZET

○ **Európai térszerkezet:**

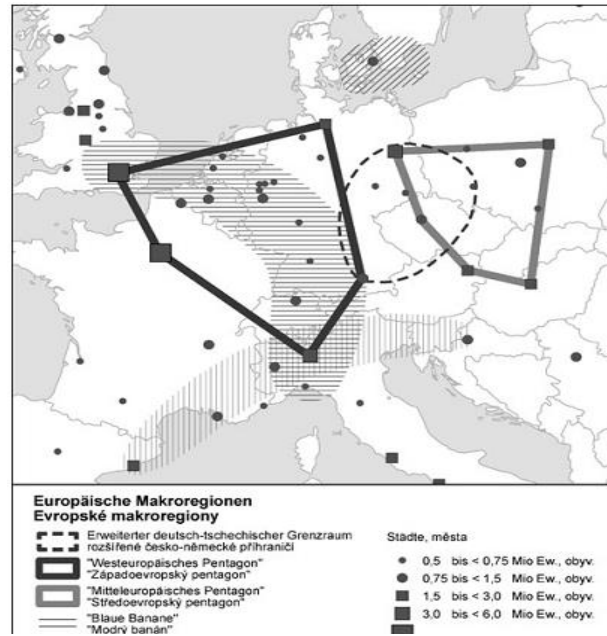
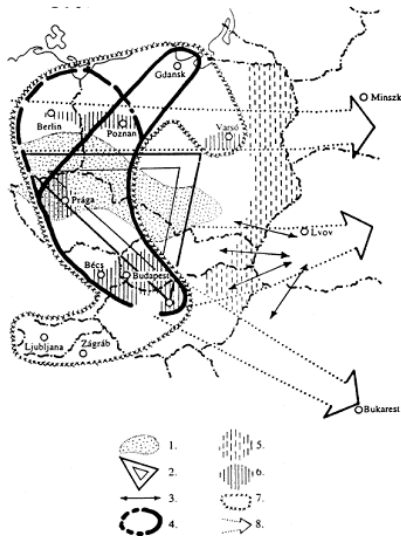
- Kék banán („európai gerinc”), francia banán , sunbelt övezet, német púp, stb... (Brunet 1989, Kunzmann 1992);
- Pentagon térség (ESDP 1999);
- Vörös polip (Meer 1998);
- Két csillag (Dommergues 1992);
- Szőlőfürt (Kunzmann 1992);

○ **Kelet-közép-európai térszerkezet:**

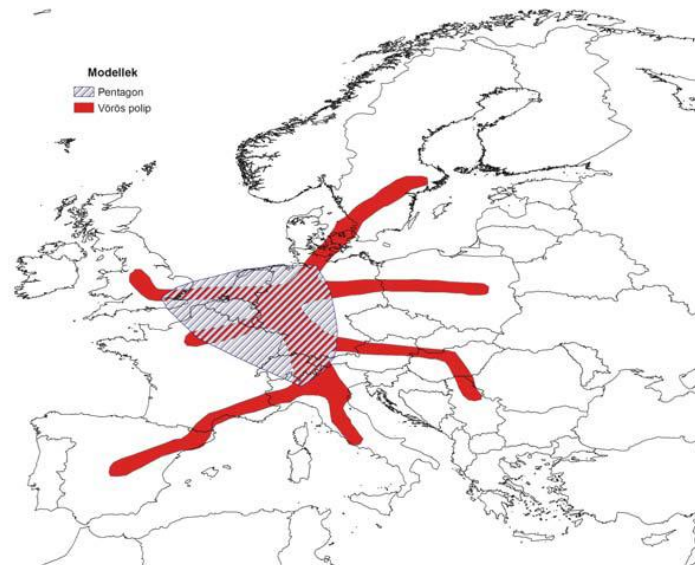
- Közép-európai banán (Gorzelak 1996, Nefedowa 1996, Rechnitzer-Smahó 2011), revideálás (Szabó-Farkas 2014)
- Közép-európai Pentagon (Leibenath et al. 2006);
- Új banán (SIC! 2006);
- Félperiféria – periféria helyzet (Kincses-Nagy-Tóth 2013)...

KELET-KÖZÉP-EURÓPÁT ÉRINTŐ ÁBRÁK

Forrás:
Nefedowa
(1996),
Leibenath et
al. (2006),
SIC! (2006);
Meer (1998)

TÉRSZERKEZETI MEZŐK

- A térnek több mezője van, egymásra rakódnak, egymást erősítik, gyengítik;
- Mezők:
 - földrajzi mező,
 - környezeti mező,
 - gazdasági mező,
 - hálózati mező (infrastruktúra, településhálózat);
 - Intézményi mező,
 - Társadalmi mező. (Rechnitzer-Smahó 2011);
- Korrekció:
 - környezeti mező és az intézményi mező elhagyása,
 - További mezők: koncentráció (sűrűség), innováció, településszerkezet...

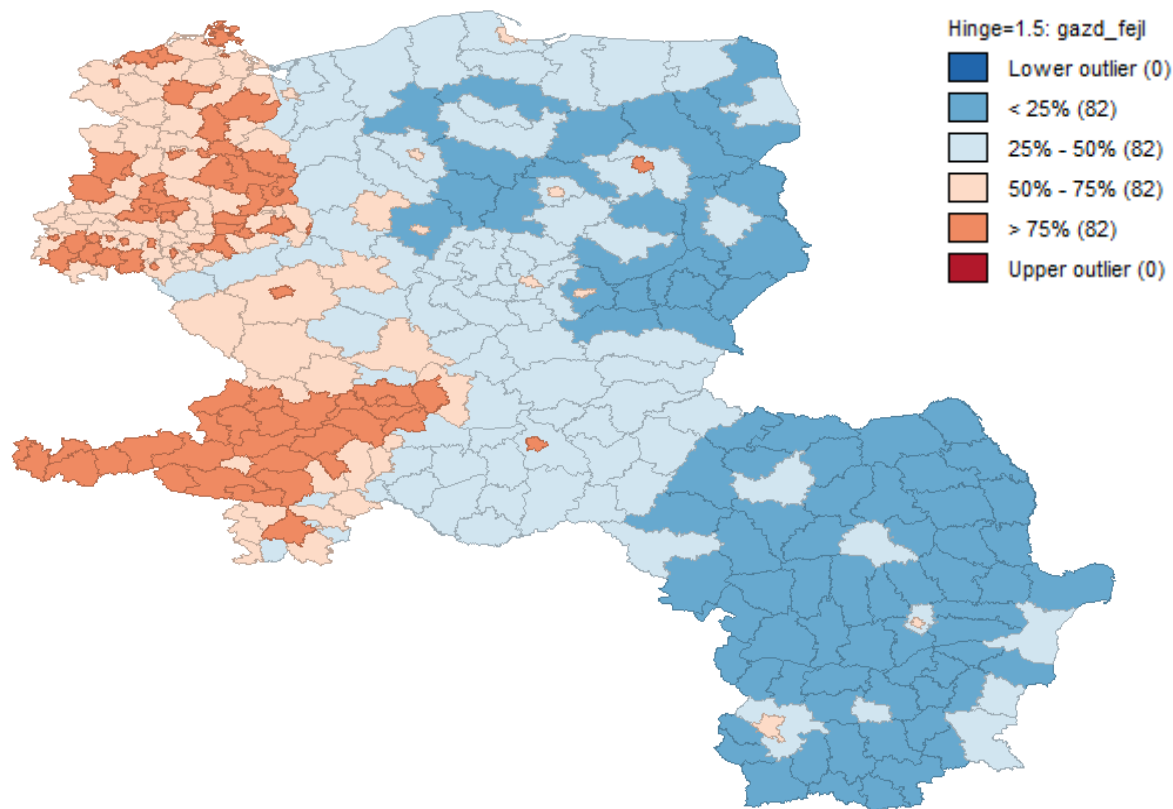

MÓDSZERTAN

- Térszerkezeti mezők feltöltése (ESPON, Eurostat);
- NUTS3 adatbázis alkalmazása („építkezés lehetősége”);
- Megfigyelés ideje: 2008-2010;
- Makro térség: V4, Románia, Bulgária, Szlovénia, Ausztria, Kelet-Németország;
- ESDA: globális és lokális autokorrelációs tesztek;
- Kapcsolt többváltozós módszerek: faktor- és klaszterelemzés;
- Mezők kapcsolata: korrelációelemzés;
- Korlátok: módosítható területi egység problémája, GDP becslése, magas méretszóródás.

GAZDASÁGI MEZŐ

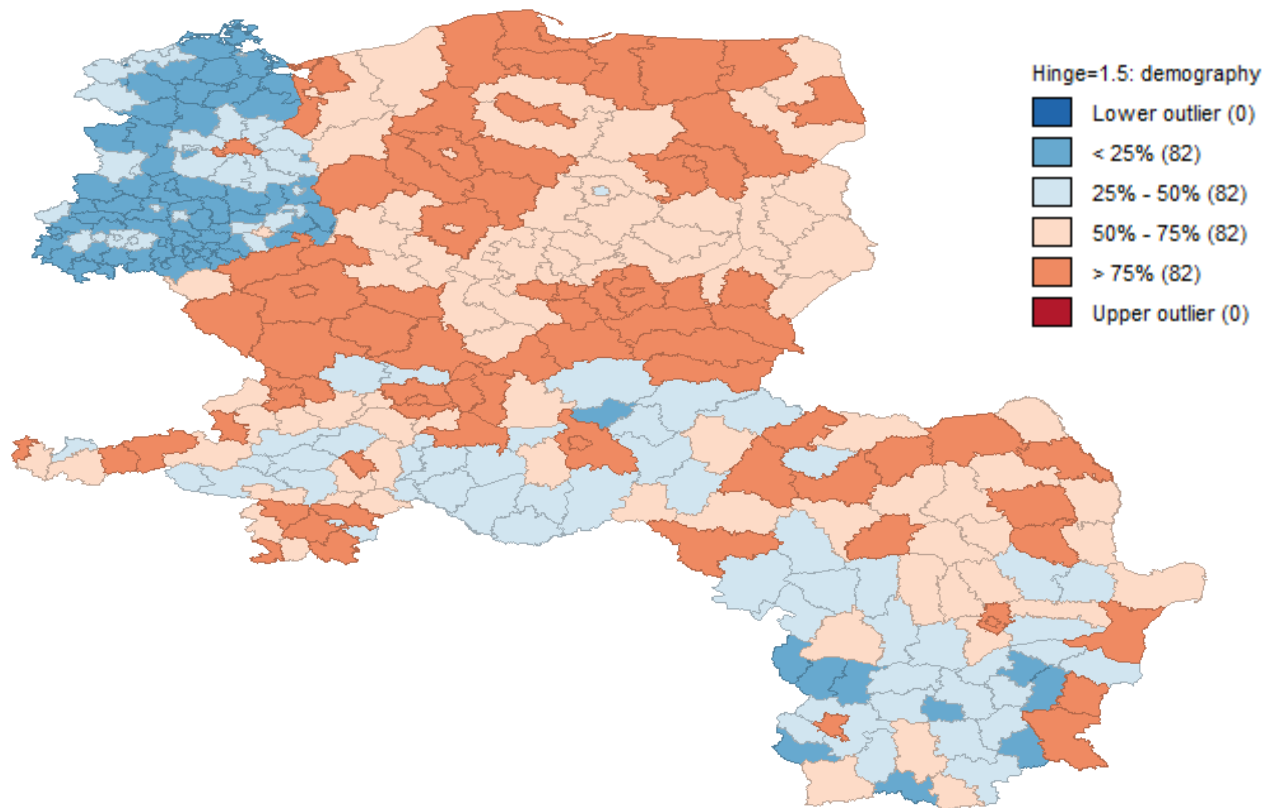

Forrás: saját számítás, szerkesztés (2015)

Tartalom: BHÉ/fő (+), GDP/fő PPS (+), szolgáltatás fogl. (+); üzleti fogl. (+), mg. munkaerő (-), ipari BHÉ/fő (+), GDP növekedés (-);

Faktorjellemzők: KMO=0,774; Sajátérték=5,257; Var.=65,70%

TÁRSADALMI MEZŐ

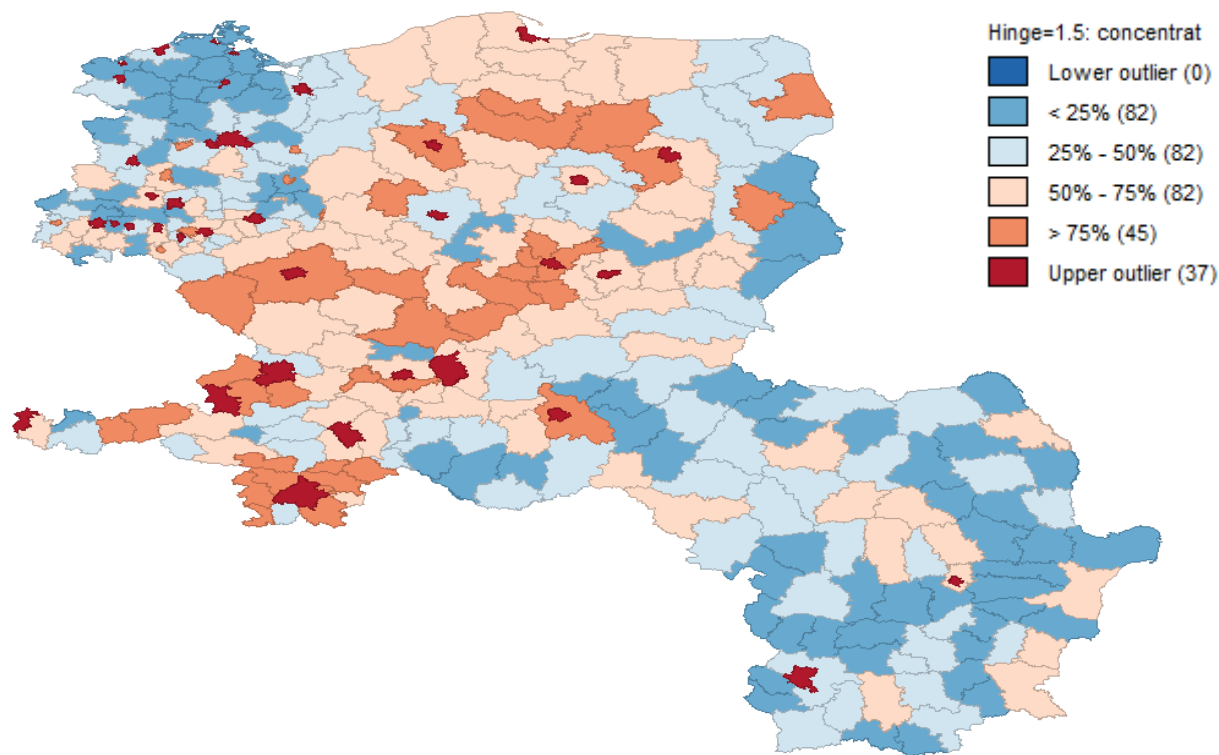
Forrás: saját számítás, szerkesztés (2015)

Tartalom: öregségi index (-), természetes szaporodás (+),
népességszám (+), nettó migráció (+), munkanélküliség (-);

Faktorjellemzők: KMO=0,693; Sajátérték=2,968; Var.=59,32%

KONCENTRÁCIÓS MEZŐ

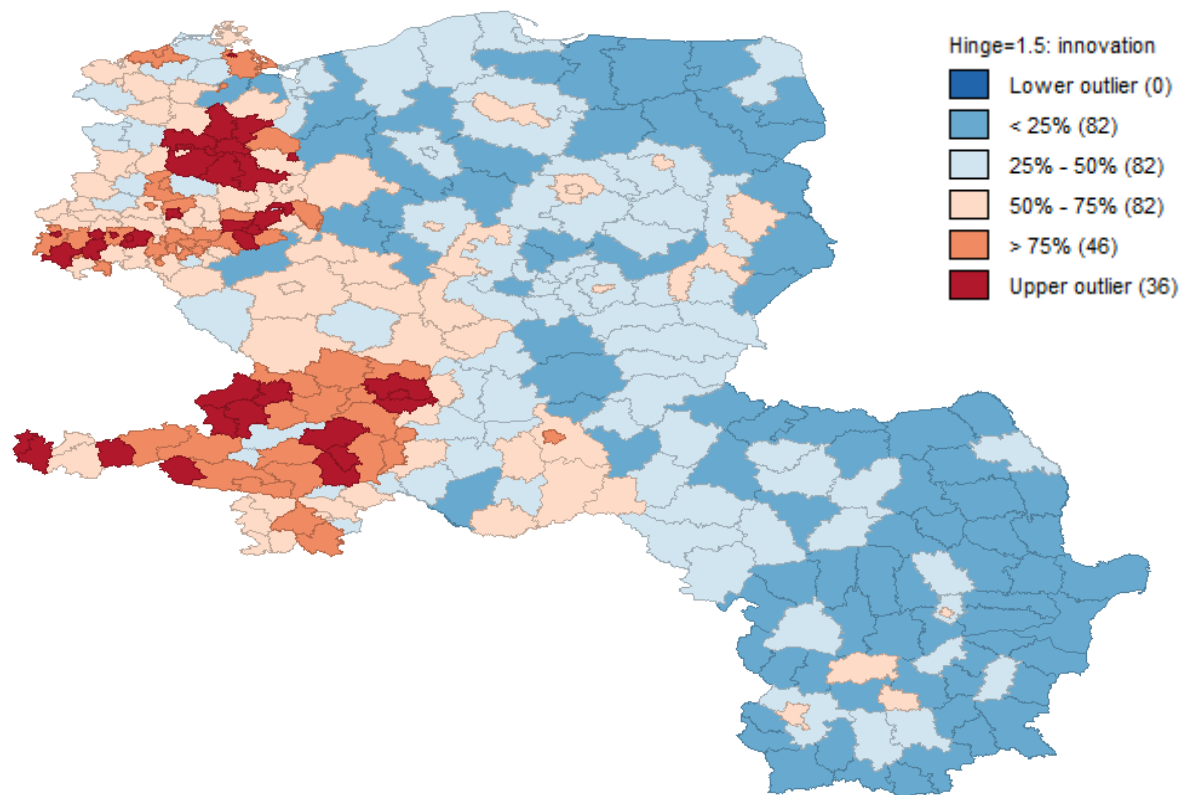

Forrás: saját számítás, szerkesztés (2015)

Tartalom: foglalkoztatás-sűrűség (+), gazdasági sűrűség (+), népsűrűség (+), területi hatékonyság (+);

Faktorjellemzők: KMO=0,851; Sajátérték=3,914; Var.=78,28%

INNOVÁCIÓS MEZŐ

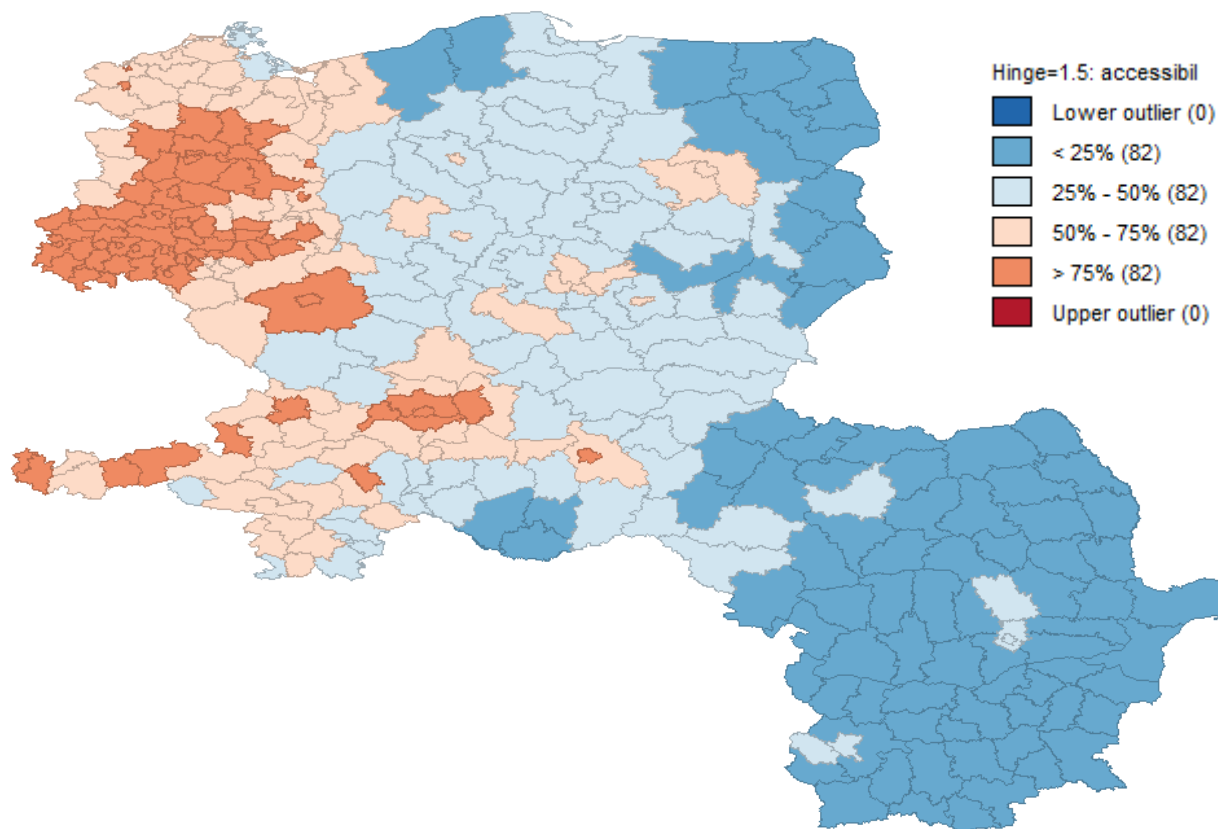

Forrás: saját számítás, szerkesztés (2015)

Tartalom: IKT szabadalom/fő (+), high-tec szabadalom/fő (+),
összes szabadalom/fő (+);

Faktorjellemezők: KMO=0,710; Sajátérték=2,678; Var.=89,25%

ELÉRHETŐSÉG (INFRASTRUKTÚRA)

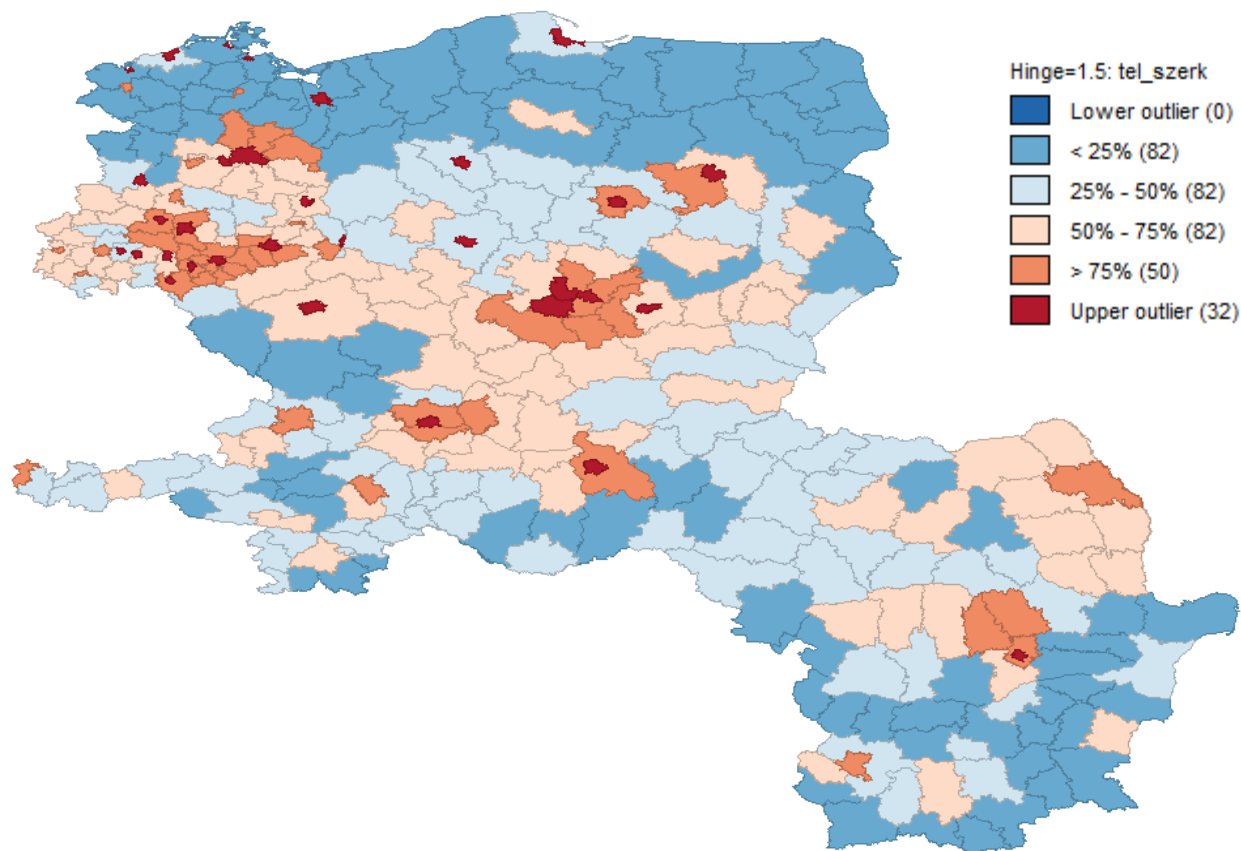

Forrás: saját számítás, szerkesztés (2015)

Tartalom: vasúti megközelíthetőség (+), közúti megközelíthetőség (+), légi megközelíthetőség (+);

Faktorjellemzők: KMO=0,647; Sajátérték=2,450; Var.=81,68%

TELEPÜLÉSSZERKEZET

Forrás: saját számítás, szerkesztés (2015)

Tartalom: nem összefüggő településszerkezet (+), városi térhasználat (+), mesterséges felszínek (+), településsűrűség (-), népességpotenciál (+)

Faktorjellemezők: KMO=0,802; Sajátérték=3,626; Var.=72,52%

TÉRSZERKEZETI MEZŐK ÖSSZEFÜGGÉSE

Correlations

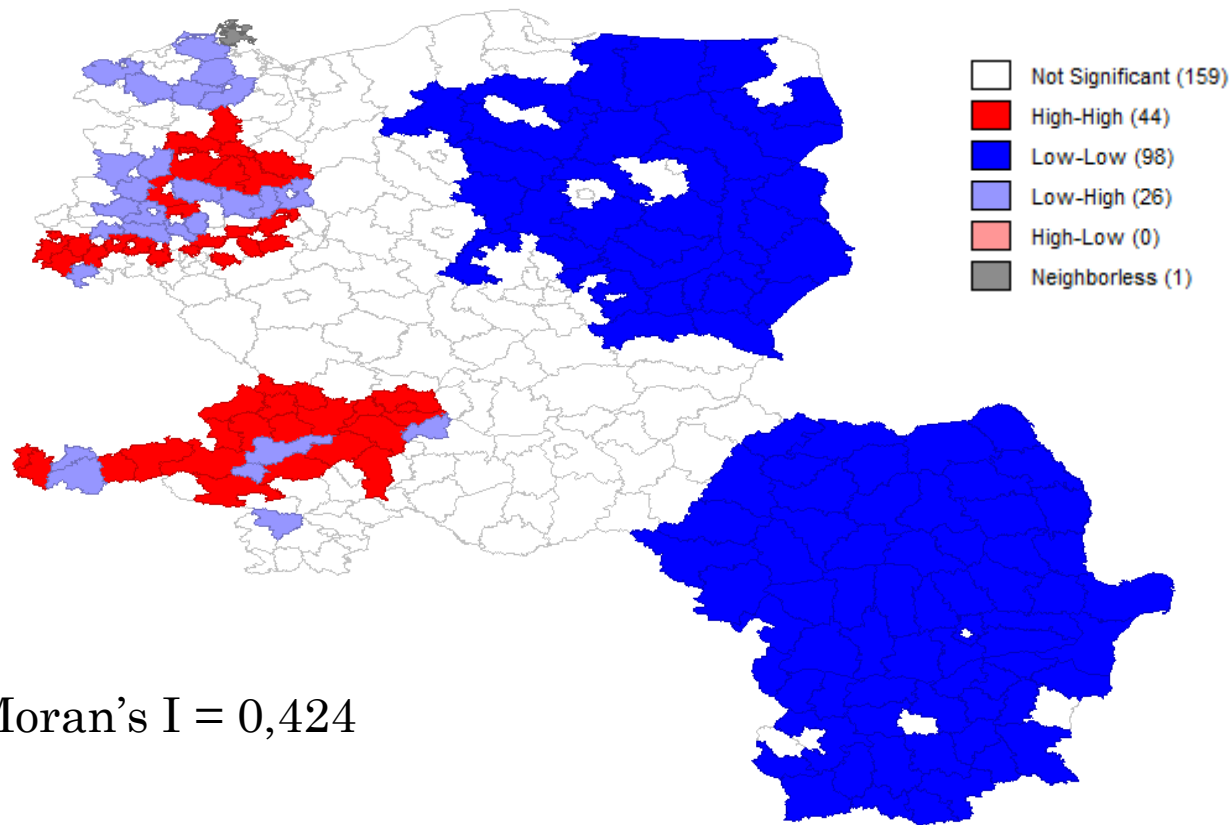
		koncentráció	innováció	elérhetőség	demográfia	tel_szerk	gazd_fejl
koncentráció	Pearson Correlation	1	,222**	,262**	,240**	,835**	,358**
	Sig. (2-tailed)		,000	,000	,000	,000	,000
	N	328	328	328	328	328	328
innováció	Pearson Correlation	,222**	1	,523**	-,023	,315**	,558**
	Sig. (2-tailed)	,000		,000	,682	,000	,000
	N	328	328	328	328	328	328
elérhetőség	Pearson Correlation	,262**	,523**	1	-,310**	,442**	,873**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000		,000	,000	,000
	N	328	328	328	328	328	328
demográfia	Pearson Correlation	,240**	-,023	-,310**	1	,049	-,263**
	Sig. (2-tailed)	,000	,682	,000		,374	,000
	N	328	328	328	328	328	328
tel_szerk	Pearson Correlation	,835**	,315**	,442**	,049	1	,462**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,374		,000
	N	328	328	328	328	328	328
gazd_fejl	Pearson Correlation	,358**	,558**	,873**	-,263**	,462**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,000	
	N	328	328	328	328	328	328

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Forrás: saját számítás, szerkesztés (2015)

SPACIÁLIS ÖSSZEFÜGGÉSEK 1.

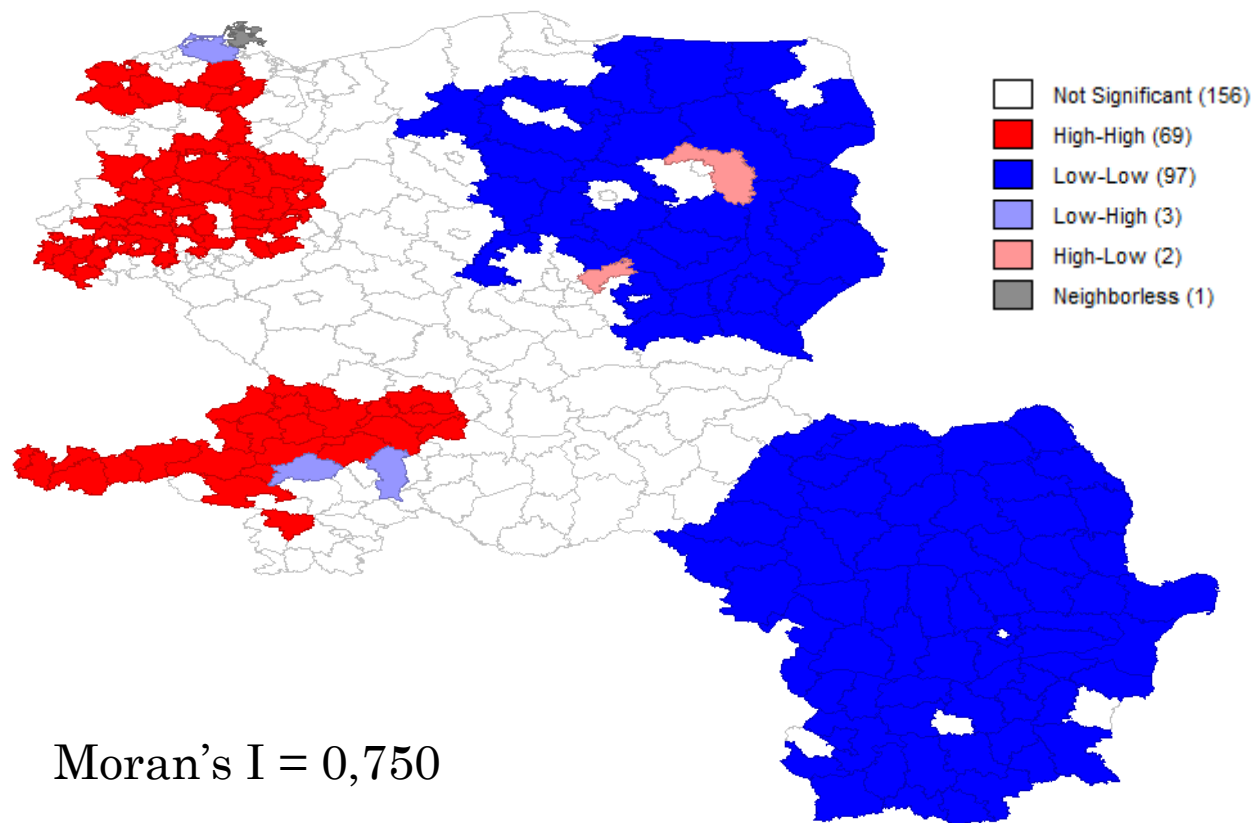
Moran's $I = 0,424$

Kétváltozós lokális területi autokorreláció (innováció – gazdasági fejlettség)

Forrás: saját számítás, szerkesztés (2015)

SPACIÁLIS ÖSSZEFÜGGÉSEK 2.

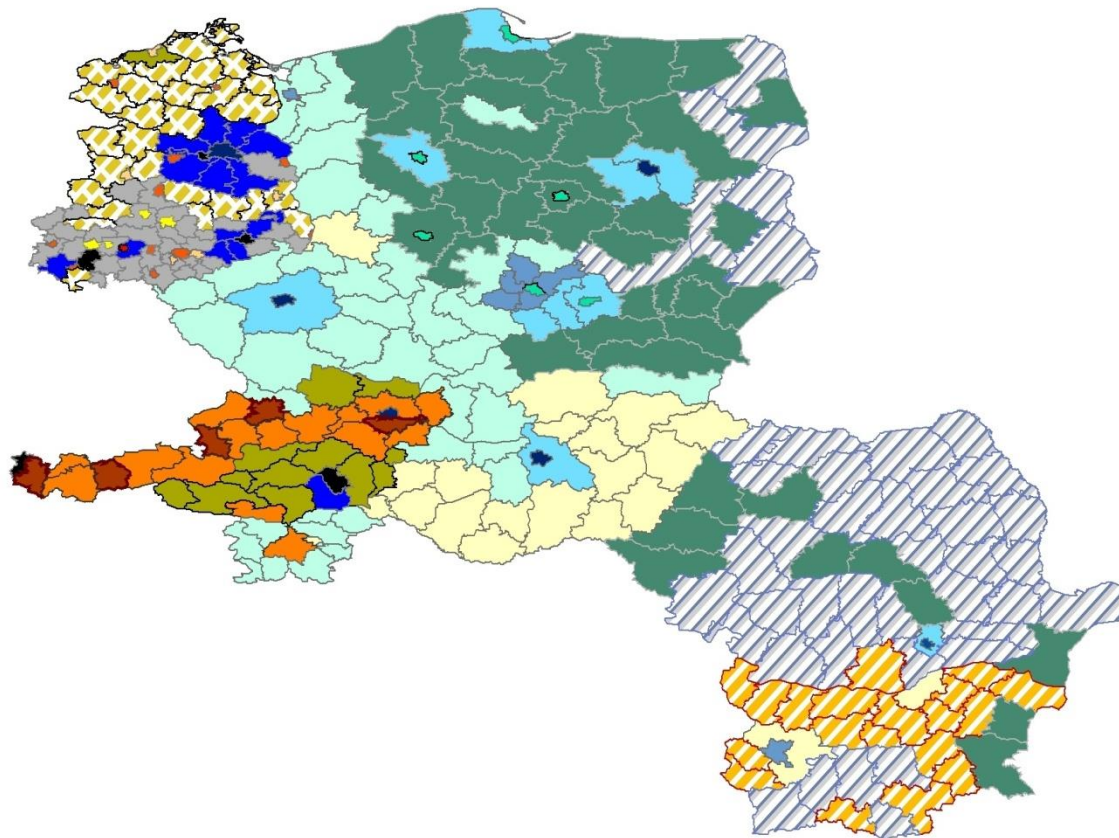
Moran's $I = 0,750$

Kétváltozós lokális területi autokorreláció (megközelíthetőség – gazdasági fejlettség)

Forrás: saját számítás, szerkesztés (2015)

KELET-KÖZÉP-EURÓPA FŐBB TERÜLETI SAJÁTOSSÁGAI

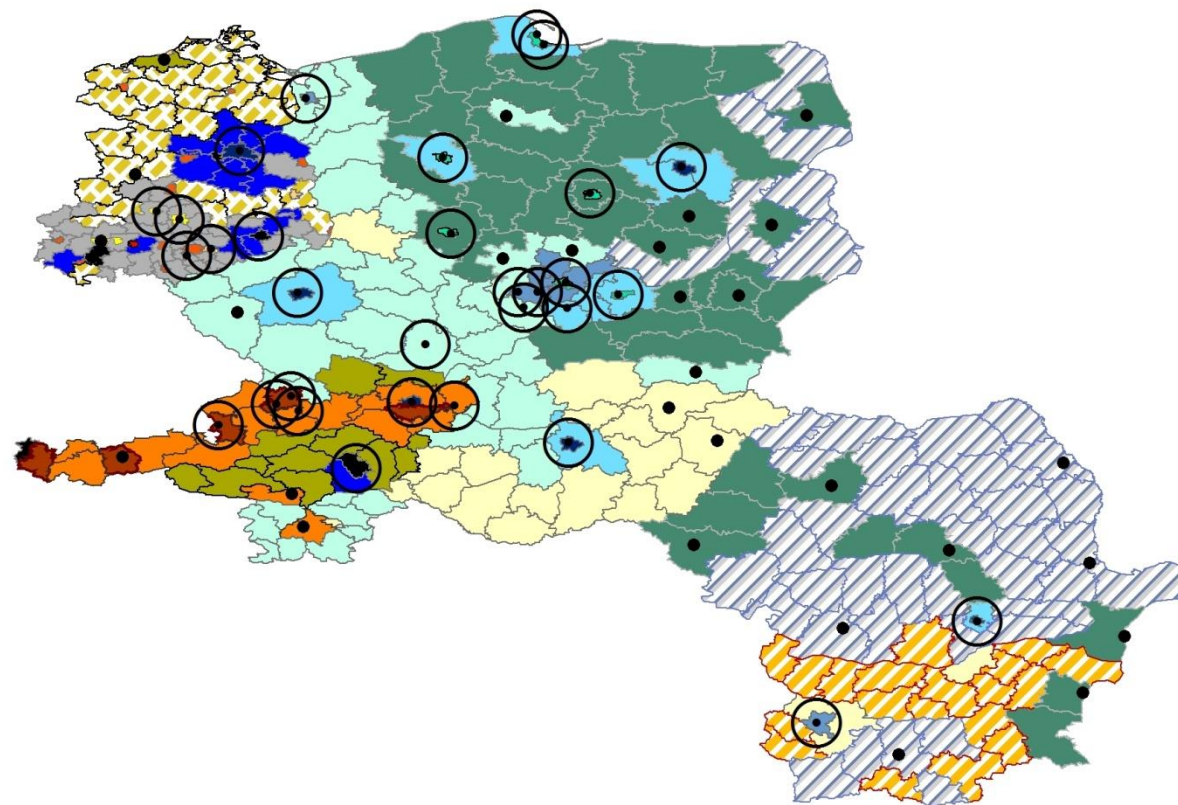

Jelmagyarázat

- KKE-i pentagon sarokkövei
- Balkáni gócpont (Bukarest)
- Lengyel nagyközpontok
- Sziléziai Metropolisz
- Keleti agglomerációk
- Keleti hinterland
- Demográfiai bázis-vidék
- Vidéki terek agrárdominanciával
- Keleti fal (1)
- Keleti fal (2)
- City of Science (Jéna)
- Osztrák agglomerációs terek
- Germán csillagok (1)
- Germán csillagok (2)
- Germán csillagok (3)
- Fejlett keletnémet agglomerációk
- Keletnémet hinterland
- Fejlett turisztikai vidék
- Stagnáló fejlett vidék
- Kelet-német vidék
- Öregedő-népességvesztő keletnémet alközpontok

Forrás: saját számítás, szerkesztés (2015)

KELET-KÖZÉP-EURÓPA FŐBB TERÜLETI SAJÁTOSSÁGAI

Jelmagyarázat

- KKE-i pentagon sarokkövei
- Balkáni gócpont (Bukarest)
- Lengyel nagyközpontok
- Sziléziai Metropolisz
- Keleti agglomerációk
- Keleti hinterland
- Demográfiai bázis-vidék
- Vidéki terek agrárdominanciával
- Keleti fal (1)
- Keleti fal (2)
- City of Science (Jéna)
- Osztrák agglomerációs terek
- Germán csillagok (1)
- Germán csillagok (2)
- Germán csillagok (3)
- Fejlett keletnémet agglomerációk
- Keletnémet hinterland
- Fejlett turisztikai vidék
- Stagnáló fejlett vidék
- Kelet-német vidék
- Öregedő-népességvesztő keletnémet alközpontok
- Nagy FVT
- Metropolisz FVT

Forrás: saját számítás, szerkesztés (2015)